

YETERLİ ŞÜPHE KAVRAMININ İDDİANAMENİN İADESİ KURUMU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Dr. Erkut Güçlü KAHRAMAN**

ÖZET

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hukukumuza getirdiği en önemli yeniliklerden birisi iddianamenin iadesi kurumudur. Mahkeme Cumhuriyet Savcısının yürüttüğü soruşturma neticesinde düzenlediği iddianameyi soruşturma ile kovuşturma arasında bir ara evre olan değerlendirme safhasında inceleyerek kanunun aradığı unsurları taşımadığı kanaatine varırsa iade edebilecektir.

Bu unsurlardan belki de en önemlisi olarak karşımıza çıkan ve kamu davasının alt yapısını oluşturan yeterli şüphe kavramının varlığı konusunda henüz yargılamanın başlamadığı iddianamenin değerlendirilmesi safhasında mahkeme tarafından işin esasına yönelik olarak ayrıntılı bir delil tartışmasına girilerek görüş bildirilmesi ihsas-ı rey olarak değerlendirilebileceği gibi, soruşturma aşamasında uygulama yeri bulunmayan ve ancak maddi gerçeğin arandığı kovuşturma aşamasında anlam kazanacak olan “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi ile de çelişen bir uygulama olacaktır.

Anahtar Kelimeler

İddianeme, iddianemenin iadesi nedenleri, yeterli şüphe, iddianamenin değerlendirilmesi safhası

* İzmir Cumhuriyet Savcısı

ABSTRACT

One of the most important innovation that the Code of Criminal Procedure No. 5271 has brought to our legal system is the return of indictment institution. If the Court comes to the conclusion that the elements sought by the law are not present in the assessment stage that is an intermediate phase between investigation of the indictment prepared as a result of the inquiry carried out by the Public Prosecutor and the legal proceeding, it may remand the indictment.

The fact that judgment has not yet started concerning the presence of the reasonable doubt concept, one of the most important of these elements and one that comprises the infrastructure of the public case, and that during the assessment of the indictment the court's entering into a detailed evidence argument about the principle of the issue, can not only be evaluated as comments reflecting bias, but it will be an application that has no place in the inquiry stage and conflicts with the "suspect benefits from doubt" principle which will only gain meaning during the legal proceeding when the material reality is sought.

Keywords

Indictment, reasons for remanding the indictment, reasonable doubt, the indictment assessment stage

GİRİŞ

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hukukumuza getirdiği yeniliklerin başında iddianamenin iadesi kurumu gelmektedir. Bu düzenleme ile eksiksiz ve tatminkâr bir soruşturma neticesinde davaların adil yargılanma hakkının gereği olarak makul bir süre içinde sonuçlandırılması amaçlanmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uzun süren yargılamalar nedeniyle Devletimiz aleyhine vermiş olduğu tazminat kararları dikkate alındığında iddianamenin iadesi kurumunun gerekliliği net bir şekilde ortaya konulmuş olacaktır.

Ancak uygulamada mahkemeler ile savcılıklar arasında iddianamede belirtilen delillerin değerlendirilmesi noktasındaki farklı bakış açıları nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkların sistemin işleyişini olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle iddianamenin iadesi kurumu hakkında genel bilgiler verilmiş olup, iddianamenin iadesi ile ilgili olarak önem taşıdığını düşündüğümüz yeterli şüphe kavramının iddianamenin iadesi nedenleri ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Özellikle mahkemenin kendisine sunulan iddianameyi yeterli şüphenin varlığı bakımından incelemeye yetkili olup olmadığı noktasından hareketle, bu incelemenin kapsamının ve dayanaklarının neler olduğu konusunda örnek Yargıtay kararları da irdelenmek suretiyle uygulamaya ışık tutacak sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

I. İDDİANAMENİN İADESİ

A. Genel Olarak

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 174. maddesinde kaleme alınan iddianamenin iadesi kurumu hukuk sistemimize getirilen yeniliklerin başında gelmektedir.

İddianamenin iadesi, soruşturma aşamasında sunulan iddianamenin mahkeme tarafından değerlendirildikten sonra kanunda sayılan sınırlı nedenlere bağlı olarak savcılığa geri gönderilmesi anlamını taşımaktadır¹.

Kanunun getirdiği bu yeni sisteme göre Cumhuriyet Savcısının hazırlamış olduğu iddianameyi soruşturma dosyası ile birlikte mahkemeye göndermesi ile otomatik olarak kamu davası açılmış sayılmamakta; iddianamenin mahkemeye verilmesinden sonra mahkemeye tanınan on beş günlük iddianamenin incelenmesi süresinin sonucunda iddianamenin kabul edilmesi veya kabul edilmiş sayılması ile birlikte kovuşturma evresine geçilmektedir².

Soruşturma evresinde delillerin tam olarak toplanmadığı, başlangıç şüphesiyle kamu davasının açıldığı, iddianamede yer verilmesi gereken unsurlara çoğu kez yer verilmediği, kovuşturma evresinin yavaş ilerlediği gibi sıkıntılar nedeniyle getirildiği ifade edilen iddianamenin iadesine ilişkin yasal düzenleme 25.05.2005 tarih ve 5353 Sayılı Kanunla değiştirilerek aşağıdaki son halini almıştır:

Madde 174-(1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren on beş gün içerisinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik ve hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

- a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,
- b) Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,
- c) Ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasında açıkça anlaşılan işlerde ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine karar verilir.

(2) Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.

¹ **Karakurt**, Ahu (2009), Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin iadesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 8, s. 1.

² **Öztürk Bahri/Tezcan**, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan (2013), Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 596.

(3) En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

(4) Cumhuriyet Savcısı iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

(5) İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı itiraz edebilir.

Görüldüğü üzere mahkeme iade prosedürünü, iddianamenin unsurlarını ve içeriğinde yer alması gereken hususları belirten 5271 Sayılı CMK'nın 170. maddesi çerçevesinde yapacağı değerlendirme sonucunda işletmektedir.

İddianamenin iade edilmesi üzerine Cumhuriyet Savcısının önünde iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan ilki, iade kararında belirtilen eksiklikleri giderdikten, hatalı noktaları düzelttikten sonra yeniden iddianame düzenlemektir. İddianame yeni haliyle gönderildikten sonra, artık mahkeme başka sebeplere dayanarak yeniden iade edemeyecektir. İkinci seçenek ise, Cumhuriyet Savcısının iade kararına karşı itiraz kanun yoluna gitmesidir. İtiraz merciinin bu konuda vereceği karar kesin olduğundan, mahkeme ve savcılık makamı açısından bağlayıcı nitelik taşımaktadır³.

İlk iade kararında belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilememesi, mahkemenin yapacağı titiz bir inceleme ile iadeye konu olabilecek bütün hususları belirlemesine yönelik bir düzenlemedir.

Son olarak, mahkemenin kararında iade sebebi olarak gösterilen eksiklikler tamamlanmadan ve hatalı hususlar düzeltilmeden, aynı iddianamenin yeniden verilmesi halinde, mahkeme bu iddianameyi de savcılığa iade edebilecektir.

³ **Gültekin**, Özkan (2011), Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 309.

B. İddianamenin İadesinin Hukuki Niteliği

İddianamenin mahkeme tarafından değerlendirildiği sürecin ceza muhakemesinin hangi aşamasına dahil olduğu tartışmalı bir konudur.

Bu konuda doktrinde ileri sürülen ilk görüşe göre; iddianamenin iadesi kurumu soruşturma evresine dahil olup, bu evreyi bir ara muhakeme evresi olarak nitelendirmek kanunun düzenleme biçimine uygun düşmektedir. CMK'nın 2. maddesinde soruşturma evresinin, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreç olarak tanımlanması karşısında ve iddianamenin kabulü kararı da mahkemeye iddianamenin değerlendirilmesi süreci sonrasında verilen bir karar olduğundan, söz konusu sürecin soruşturma evresinin içerisinde yer aldığı sonucuna varılmaktadır. Ayrıca iddianamenin iadesi kurumunun CMK'nın "soruşturma" başlığını taşıyan ikinci kitabında düzenlenmiş olması da bu görüşün kanunun sistematigi bakımından da desteklendiğini ortaya koymaktadır⁴.

Bizim de katıldığımız doktrinde ekseriyetle kabul gören diğer görüşe göre ise; İddianamenin iadesi süreci soruşturma evresi ile kovuşturma evresi arasında yer alan bir **ara muhakeme** evresi olarak nitelendirilmektedir. Ara mahkeme evresi, iddianamenin yetkili mahkemeye verilmesiyle başlayıp, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilip kovuşturma evresinin açılmasıyla da sona ermektedir.

Bu evrede iddianame kabul edilmeyip, mahkeme tarafından iade edildiği takdirde kovuşturma evresine geçilmeyecek ve savcının izleyeceği tutuma göre ya soruşturma evresine geri dönülecek ya da belirli bir itiraz mekanizması sonucunda kovuşturma evresine geçilecektir.

Her ne kadar Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açıkça düzenlenmemiş ise de, 1412 sayılı mülga CMUK'taki kamu davasının açılışına ilişkin sistemin değiştirilerek, iddianamenin kabul kararı veya iddianamenin mahkemeye sunulmasından itibaren 15 günlük bir inceleme süresinin sükutla geçirilmesi halinde kanun gereği kendiliğinden davanın açılmış olduğunun kabul edilmesi karşısında; soruşturma ve kovuşturma evreleri arasına zorunlu olarak bir ara muhakeme evresi girmiştir⁵.

⁴ Karakurt (2009), a.g.m., s. 7-8.

⁵ Öztürk/Tezcan/Erdem (2013), a.g.e., s. 596.

Bu açıklamalar doğrultusunda, iddianamenin iadesi bir yargı kararı olmakla beraber, ortada yapılmış bir yargılama bulunmadığından, ceza muhakemesi kararı olarak kabul edilemeyecektir.

5271 Sayılı CMK'nın 223/1. maddesinde kaleme alınan "Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkumiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükmüdür" şeklindeki düzenleme karşısında hüküm vasfını da taşımayan iddianamenin iadesini bir muhakeme işlemi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır⁶.

C. İddianamenin İadesinin Amacı ve Ceza Muhakemesindeki Önemi

1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun yürürlükte bulunduğu dönemde Cumhuriyet Savcılarının bazı soruşturma işlemlerini eksik yapmaları, yeterli delil ve emare toplamadan basit şüpheler üzerine kamu davalarını açmaları nedeniyle mahkemelerin delil araştırma faaliyetine girecek zaman kaybettikleri ve buna bağlı olarak "**makul sürede yargılanma hakkını**" zedeleyecek uygulamaların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uzun süren yargılamalar nedeniyle devletimiz aleyhine vermiş olduğu tazminat kararları da göz önünde bulundurulduğunda, 5271 Sayılı CMK'nın 174.maddesinde kaleme alınan iddianamenin iadesi kurumu ile soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı tarafından bütün delillerin hukuka uygun ve sağlıklı bir şekilde toplanarak kovuşturma evresinin kısa tutulması ve uyuşmazlığın en kısa sürede çözülmesi hedeflenmiştir⁷.

İddianamenin iadesinin getirdiği ara denetim mekanizması sayesinde gereksiz davaların açılması engellenerek soruşturma safhasının en önemli fonksiyonlarından biri olan eleme fonksiyonunun gerçek anlamda hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Gerçekten de CMK'nın 160/2. maddesi gereğince "maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılamanın yapılabilmesi için,

⁶ **Gültekin** (2011), a.g.e., s. 313.

⁷ **Yenidünya**, A. Caner (2007), 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve iadesi, e-akademi dergisi, S. 60, s. 19.

emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlü” olan Cumhuriyet Savcısı etkin bir soruşturma yürütmeden, toplanabilecek olan tüm delilleri toplamadan ya da **yeterli şüpheye** ulaşmadan kamu davası açamayacak ve şüphelinin lekelenmeme hakkı teminat altına alınmış olacaktır.

İdeal bir iddianamenin ancak etkin bir soruşturmanın sonunda düzenlenebileceği ve kovuşturma aşamasının delil toplama değil, ancak toplanan delilleri tartışma ve yüzleşme yeri olduğu gerçeğinden hareketle; İddianamenin denetlenmesi suretiyle kovuşturma evresine yeterli delil elde edilmeden otomatik geçişler engellendiği gibi, daha sonra ikmal edilmesi olanaksız veya çok güç eksikliklerin tamamlanmasıyla da adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesine önemli bir katkı sağlanmış olacaktır⁸.

Sonuç olarak, yetersiz iddianamelerle kamu davasının açılmasının önlenmesi ve davaların tarafların adalete olan inancını zedelemeyecek şekilde en kısa sürede sonuçlanmasını amaçlayan iddianamenin iadesi kurumu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun en temel ve vazgeçilmez düzenlemelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

D. İddianamenin İadesi Nedenleri

1. Genel Olarak

Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinde üç tane iade nedeni öngörülmüş olup, bu maddede belirtilmeyen hallerde iddianamenin iadesi mümkün olmayacaktır. Yargıtay’ın “*Yasa koyucu, iddianamenin iadesine ilişkin düzenlemede, iade nedenleri açısından sayma yöntemini benimseyerek iade işlemlerini sınırlandırma iradesini açıkça ortaya koymuş olup, anılan yasa maddesinde öngörülen iade nedenleri arasında gösterilen aile nüfus kaydının getirilmemesi ve mağdurun adli tıp raporunun alınmaması bulunmamaktadır...*” şeklindeki kararında da⁹, kanunda tahdidi olarak

⁸ Centel, Nur/Zafer, Hamide (2010), Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım, İstanbul, s. 492.

⁹ Yargıtay 4. CD. 02/02/2010 Tarih, 2009/29730 Esas ve 2010/1174 Karar sayılı ilamı. Bkz. Gültekin, a.g.e., s. 565.

düzenlendiği ifade edilen iade nedenleri aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

2. İddianamenin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

5271 Sayılı CMK'nın 174/1-a maddesinde, 170. maddeye aykırı olarak düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından iadesine karar verileceği öngörülmüştür.

CMK'nın 170/3. Maddesinde, 11 bent halinde görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede bulunması gereken unsurlar; **şüphelinin kimliği, müdafii, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği, şikayetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri, yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri ile şüphelinin tutukluluk ve gözaltına alınma bilgileri** şeklinde kaleme alınmış olup, bunları şekli iade nedeni olarak da değerlendirmek mümkündür. Ancak, şüphelinin gözaltına alınma ve tutuklanma tarihleri, bunların süreleri, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, şüphelinin müdafii, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği ve şikayetin yapıldığı tarih unsurlarının eksikliği, soruşturma konusu olayda var olmalarına rağmen iddianamede bulunmamaları haliyle sınırlı olarak, iade nedeni teşkil edeceği gözden uzak tutulmamalıdır¹⁰.

CMK'nın 174/2.maddesi uyarınca suçun hukuki nitelendirilmesine dayalı olarak iddianamenin iadesi mümkün olmadığından, iddianamede bulunması zorunlu unsurlardan olmakla birlikte yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri bakımından mahkeme sadece şekli bir inceleme yapacak, ancak mevcut olmamaları halinde iddianameyi iade edebilecektir. Bir başka deyişle, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun

¹⁰ Karakurt (2009), a.g.m., s. 14.

maddelerinin yanlış yazılmış olması mahkeme açısından bir iade nedeni teşkil etmeyecektir.

Yargıtay'da vermiş olduğu bir kararla bu hususa vurgu yapmıştır: *"...Kural olarak mahkeme, iddianamede gösterilen eylemi hukuki açıdan nitelendirirken iddia ve savunmayla bağlı değildir. Mahkeme, "maddi gerçeği araştırma ilkesi" gereği suçun öğelerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini de araştırmaktadır. Başka bir deyişle, eylemin hangi suçu oluşturduğunu da belirlemektedir. Bu nedenle iddianamenin iadesi; suçun hukuki nitelendirilmesinin yanlış yapıldığı, suçun öğelerinin tek tek irdelenerek oluşup oluşmadığının tartışılıp değerlendirilmediği gerekçesine dayandırılmaz... bundan dolayı yasada da açıkça belirtildiği gibi suçun hukuki nitelendirilmesi nedeniyle iddianame iade edilemez"*¹¹.

CMK'nın 170. maddesinde **suç tarihi** ve **mağdurun kimliğinin** iddianamede bulunması zorunlu bir unsur olarak düzenlenmiş olması ve tıpkı şüphelinin kimlik bilgileri gibi iddianame olmaması halinde iddianamenin iadesini gerektirmesi karşısında; Yargıtay'ın suç tarihinin iddianameye yazılmaması halinde, bu eksikliğin mahkemece düzeltilmesi olanaklı bulunduğundan bahisle, iddianamenin iadesini gerektirmediği yönündeki kararı¹² ile iddianamede bulunması gereken unsurlardan mağdurun kimliğinin soruşturma aşamasında öğrenilmemesinin dava açılmasına engel olmadığına ilişkin kararının¹³ yerinde olmadığı düşünülmektedir.

İddianamede zorunlu olarak bulunması gereken bu şekli unsurlar dışında yüklenen suçu oluşturan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklaması gerekmektedir. (CMK 170/4) 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la "iddianamenin iadesi" ni düzenleyen 5271 Sayılı CMK'nın 174. maddesinde yapılan değişikliğe ilişkin gerekçede bu husus; olaylar ve deliller arasında ilişki kurulmaksızın, sadece olaylara ve sadece delillere art arda yer verilmiş ve takdirin mahkemeye bırakılmış olması halinde iddianamenin iade edilebileceği şeklinde belirtilmiştir.

¹¹ Yargıtay 2. CD. 14/06/2006 Tarih, 2006/4907 Esas ve 2006/12064 Karar sayılı ilamı. Bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>

¹² Yargıtay 9. CD. 12/12/2005 Tarih, 2005/6961 Esas ve 2005/9421 Karar Sayılı İlâmı

¹³ Yargıtay 14. CD. 11/10/2011 Tarih, 2011/14137 Esas ve 2011/626 Karar Sayılı İlâmı

Kanunun gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, iddianamede kabul edilen oluşa, hangi delillerden hareket edilerek ulaşıldığı açık ve net bir şekilde ortaya konulmalı, sadece olaylar sıralanıp, “delillerin takdiri sayın mahkemeye aittir” gibi ifadelerle iddianame düzenlenmemelidir. Bu iade sebebi ile, iddianamede soyut bir iddia ile yetinilmeyip, iddianın somutlaştırılarak **yeterli suç şüphesinin** varlığının ortaya konulması amaçlanmıştır¹⁴.

Bir başka deyişle, iddianamede yüklenen suçun unsurlarının somut olayda gerçekleşmiş olup olmadığının delillere dayanılarak tartışıldığı bir bölümün olmaması halinde mahkeme tarafından iddianamenin iadesine karar verilecektir. Mahkemenin yaptığı bu değerlendirme, iddianamede böyle bir tartışma bölümünün gerçekten bulunup bulunmadığını belirlemekten ve bulunmaması halinde iddianamenin geri çevrilmesinden ibaret olup, yargılama konusu olayla ilgili görüş belirtme (ihsas-ı rey) anlamı taşımamaktadır¹⁵.

Bu açıklamaların doğal sonucu olarak, delile dayanmayan olay anlatımı ile kamu davası açılması halinde, mahkeme suçun unsurlarının toplanan deliller ile tartışılmayıp ortaya konulmadığı gerekçesiyle iddianameyi iade edebilecektir.

Cumhuriyet Savcısının soruşturma evresinde sadece şüphelinin aleyhine olan delilleri değil, aynı zamanda lehine olan delilleri de toplamak zorunda olduğunu düzenleyen CMK'nın 160/2. maddesi ile paralel olarak iddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususların değil, lehine olan hususların da ileri sürüleceği hüküm altına alınmıştır (CMK 170/5. maddesi).

Bu konuda somut bir örnek vermek gerekirse, şüphelinin aleyhine olup, kanuna aykırı bir şekilde elde edildiği anlaşılan bir delil mahkeme tarafından muhakeme sırasında hükme esas alınamayacağından delilin bu niteliği mutlaka iddianamede gösterilmelidir. Cumhuriyet Savcısının bu hususu göz ardı etmesi iddianamenin iadesine neden olacaktır¹⁶. Soruşturma sonunda

¹⁴ **Özbek**, Veli Özer/**Kanbur**, Mehmet Nihat/**Bacaksız**, Pınar/**Doğan**, Koray (2013), Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 331.

¹⁵ **Öztürk/Tezcan/Erdem** (2013), a.g.e., s. 602.

¹⁶ **Yenidünya** (2007), a.g.m., s. 18.

şüphelinin lehine ve aleyhine olan tüm delillerin iddianamede gösterilmesi zorunluluğu, Cumhuriyet Savcısının eksik veya yetersiz delillerle iddianame tanzim etmemesi gereğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, iddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği ayrıntılı şekilde gösterilmeli, ayrıca suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek güvenlik tedbiri de açıkça belirtilmelidir (CMK 170/6. maddesi). Bu düzenlemeye aykırı davranılması halinde de mahkeme iddianameyi iade edebilecektir. Bu iade nedeni, iddianamenin daha özenli bir şekilde hazırlanmasını sağlayacağı gibi, şüphelinin ne kadar ceza alma tehlikesi altında olduğunu iddianamenin kendisine tebliğ edildiği anda öğrenmesine ve savunmasını ciddiye almasına imkan sağlayacaktır¹⁷.

3. İddianamenin Suçun Sübutuna Etki Edeceği Mutlak Sayılan Mevcut Bir Delil Toplanmadan Düzenlenmiş Olması

Uygulamada en sık karşılaşılan iade nedenlerinden biri 5271 Sayılı CMK'nın 174/1-b maddesinde belirtilen suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan iddianamenin düzenlenmiş olması halidir.

Bu iade nedeni, toplanma imkanı olduğu halde Cumhuriyet Savcısı tarafından suçun sübutuna etki edecek mevcut bir delilin ihmal ya da gözden kaçırma gibi sebeplerle toplanmamış olması halinde uygulanabilecek, savcının soruşturma aşamasında suçun sübutuna mutlak etki edecek bir delili tüm çabasına rağmen toplaması mümkün olmamış ise iddianame iade edilemeyecektir¹⁸.

25/05/2005 Tarih ve 5353 Sayılı Kanun değişikliğiyle getirilen bu düzenleme ile eksik toplanan deliller nedeniyle tek celse ilkesine aykırı olarak davanın uzamasına neden olabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırmak

¹⁷ **Karakurt** (2009), a.g.m., s. 17.

¹⁸ **Şahin**, Cumhuriyet (2007), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 117.

amaçlanmıştır¹⁹. Ancak bentteki ifade tarzı, hangi delilin suçun sübutuna etki edeceği ve mutlak sayılması gerekeceği konusunda uygulamada tereddütlere yol açabilecek niteliktedir. Zira ilgili makam tarafından bir delilin suçun sübutuna etki edip etmediğini belirlemek bir değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Bu değerlendirme sonucunda suçun sübutuna ilişkin olarak varılacak sonuç, içerisinde bulunulan aşamaya göre farklılık gösterecektir. Soruşturma aşamasının sonunda aranan ölçüt **yeterli şüphe** iken, kovuşturma aşamasında mahkumiyet hükmü için aranan, **işlenen suçun sabit olduğuna** dair kanaattir²⁰. Bu bağlamda yeterli şüphenin varlığını ortaya koyan delilleri inceleyen mahkeme henüz hiçbir yargılama faaliyeti yapmadan, sanığa kendini savunma konusunda söz hakkı tanımadan, sadece iddianameye göre sübuta ilişkin bir değerlendirme yapmak zorunda bırakılmaktadır. Esasen kamu davasının açılmasının mecburiliği karşısında, suçun sübutuna etki edecek bir delilin mevcut olup olmadığı, Cumhuriyet savcısı tarafından delil değerlendirme yetkisi kapsamında ve iddia fonksiyonu çerçevesinde gözetilmeli, delilin sübuta etkisi hakim tarafından kovuşturma aşamasında takdir edilmelidir²¹.

İddianamenin iadesi kurumu ile hedeflenen temel hak ve özgürlüklerin korunması ve masumiyet karinesinin teminat altına alınması amaçları ile örtüşmediği düşünülen bu düzenleme ile mahkeme henüz esasa ilişkin bir değerlendirme yetkisi mevcut olmadığı dönemde esasa ilişkin bir değerlendirmede bulunduğu görüşünü önceden ortaya koymakta ve taraf-sızlığını zedeleyici bir duruma düşmektedir.

Bütün bu açıklamalara ek olarak, kanunun sistematigi açısından da, CMK'nın 170/3. maddesinde iddianamede yer alması gereken unsurlar arasında **“suçun delilleri”** (j bendi) sayılmışken, CMK'nın 174/1(b) maddesinde yanlış anlaşılmalara neden olabilecek nitelikte **“suçun sübutuna etki**

¹⁹ **Toroslu**, Nevzat/**Feyzioğlu**, Metin (2009), Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara, s. 275.

²⁰ **Ertem**, Burcu (2007), Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s. 210.

²¹ **Karakurt** (2009), a.g.m., s. 20.

edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil” ibaresinin yer alması doğru olmamıştır²².

Yargıtay’da vermiş olduğu çeşitli kararlarda; “Şüphelinin nüfus ya da sabıka kayıtlarına ilişkin belgelerin soruşturma evrakına eklenmemesi gerekçe gösterilerek, iddianame iade edilemez”²³, “şikayete konu çektteki imzanın,şüpheli hesap sahibinin imzasına benzememesi nedeniyle çektteki imzanın şüphelinin eli ürünü olup olmadığı konusunda **imza incelemesi yapılmaması** nedeniyle iddianame iade olunamaz.”²⁴.

“İddianamenin iadesi sebepleri arasında **keşif yapılarak bilirkişi raporu alınmaması** ve şüpheli hakkında verilen mahkeme ilamlarının dosyaya eklenmemesi hususlarının bulunmadığı, ayrıca keşfin kural olarak mahkemece yapılması gerektiği ancak gecikmesinde sakınca bulunan hal-lerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağı yasada öngörüldüğünden iddianame iade olunamaz.”²⁵, “İddianamenin iadesi sebepleri arasında **Adli Tıp Kurumundan rapor aldırılmasının zorunlu olmadığı** gibi, dosyada mevcut bulunan raporla yetinilmemesi halinde mahkemece yargılama aşamasında yeniden raporun aldırılabileceğinden itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”²⁶, “iddianamenin iadesi sebepleri arasında **mağdurun kesin raporunun aldırılmamasının yer almadığı** kaldı ki: yargılama sırasında bir raporun yeterli bulunmaması halinde yetkili kurumdan tekrar rapor alınabileceği gözetilmeksizin, itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”²⁷, “suça konu **belgelerin işgal kabiliyeti olup olmadığı hususunda uzman bilirkişi raporu alınmadan dava açılmasının iddianamenin iadesi sebebi yapılamayacağı, bu hususun**

²² Ertem (2007), a.g.e., s. 211.

²³ Yargıtay 2. CD. 14/06/2006 tarih, 2006/4907 Esas ve 2006/12064 Karar Sayılı İlamı. Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 385.

²⁴ Yargıtay 10. CD. 11/06/2007 Tarih, 2007/4896 Esas ve 2007/7078 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 398.

²⁵ Yargıtay 1. CD. 21/01/2008 Tarih, 2008/429 Esas ve 2008/108 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s.409

²⁶ Yargıtay 5. CD. 04/02/2008 Tarih, 2008/562 Esas ve 2008/615 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 417.

²⁷ Yargıtay 3. CD. 25/06/2008 Tarih, 2008/11398 Esas ve 2008/9272 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 445.

*kovuşturma evresinde de ilgili mahkeme tarafından temin edilebileceği gözetilmeden, itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.*²⁸, “*iddianamenin iadesi sebepleri arasında **müştekiye şüphelinin gösterilerek teşhis yaptırılmasının zorunlu olması** hususunun gösterilmediği, kaldı ki hazırlık soruşturması sırasında müştekinin şüpheliyi resimlerden teşhis ettiği, bu sebeple iddianamede belirtilen delillerin, şüpheli hakkında dava açılması için yeterli olduğu gözetilmeksizin itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.*”²⁹. “**Yakalama emrinin infazının beklenip şüphelinin savunması alınmadığından** bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de; İddianamenin iadesi sebepleri arasında sanığın savunmasının alınmamasının bulunmadığı gibi yapılan adres araştırması sonucunda şüpheliye ulaşılamadığı ve şüpheli hakkında yakalama emri çıkarıldığı gözetildiğinde itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”³⁰ şeklindeki hukuki yorumlarıyla bu iade nedeninin uygulama alanını daraltmaya çalıştığı görülmektedir.

Buna karşılık Yargıtay 13. Ceza Dairesi yeni tarihli bir kararında şüphelinin ifadesinin alınmamasını “suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil toplanmadığı” gerekçesiyle iddianamenin iadesi nedeni olarak kabul etmiştir³¹.

²⁸ Yargıtay 11. CD. 29/12/2008 Tarih, 2008/2047 Esas ve 2008/13897 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 481.

²⁹ Yargıtay 6. CD. 02/03/2009 Tarih, 2008/2 Esas ve 2009/4148 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 504.

³⁰ Yargıtay 11. CD. 12/03/2010 Tarih, 2009/16331 Esas ve 2010/2702 Karar Sayılı İlamı Bkz. **Gültekin**, a.g.e., s. 583.

³¹ “...5271 Sayılı CMK’nın 174/1(b) maddesine göre “suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil toplanmadan” hazırlanan iddianamenin iade edilmesi gerekir. Kaçak veya gaiplik halleri vb. istisnai durumlarda şüpheli ya da sanığın ifadesi alınmadan da dava açılabilirse de; kural olarak “şüphelinin ifadesi” toplanması gereken en önemli delillerden birisi olarak kabul edilmektedir. Somut olayda 0539.....no’lu telefonun kayden sahibi görünen R.K. da dahil olmak üzere; atılı suçların kim ya da kimler tarafından, ne şekilde işlendiğine dair hiçbir delil elde edilebilmiş değildir. İade kararında belirtildiği üzere; belki de olaylarla hiçbir alakası olmayabilecek olan R.K.’nın dinlenilmesi ve oluşacak duruma göre toplanması gereken ilave bütün delillerin toplanması, suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil olduğundan... (02/02/2012, 2011/27923 Esas-2012/2008 Karar; www.adalet.org sitesinden alınmıştır.)

Kanaatimizce iddianamede şüphelinin lehine olan hususların da gösterilmesi zorunluluğu karşısında, iddianame konusu olay hakkında şüphelinin savunmasının alınmasına çalışılmalı, ancak yapılan tüm araştırmalara rağmen şüpheliye ulaşılmamış ve olaya ilişkin toplanan diğer deliller suçun işlendiği hususunda **yeterli şüpheyi** ortaya koymuşsa, artık düzenlenen iddianame mahkeme tarafından iade edilmemelidir.

4. Ön Ödemeye veya Uzlaşmaya Tabi Olduğu Soruşturma Dosyasından Açıkça Anlaşılan İşlerde İddianamenin, Ön Ödeme veya Uzlaşma Usulü Uygulanmaksızın Düzenlenmiş Olması

Soruşturma konusu suçun ön ödemeye (TCK 75. maddesi) veya uzlaşmaya (CMK 253 vd. maddeleri) tabi olup olmadığı iddianameyi alan mahkeme tarafından incelenecektir. Eğer ön ödeme veya uzlaşma usulünün uygulanması gerektiği halde, bu usuller uygulanmadan iddianame düzenlenmişse, mahkeme iade kararı verebilecektir (CMK 174/1-c).

Ancak mahkemenin yapacağı değerlendirmede, Cumhuriyet Savcısının soruşturduğu olayın hukuki nitelendirmesi çerçevesinde hareket etmesi gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır. Eğer mahkeme iddianamede belirtilen suçun değil de ön ödeme veya uzlaşma usulünün uygulanması gereken bir suçun oluştuğunu düşünüyorsa ve iddianamenin diğer unsurları tam ise, iade kararı vermek yerine, iddianameyi kabul edecek ve yargılama safhasında ön ödeme veya uzlaşma usulünü uygulayacaktır³². 5353 Sayılı “Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” un 27. maddesi ile iddianamenin iadesini düzenleyen CMK’nın 174. maddesinde yapılan değişikliğin gerekçesinde de, **Cumhuriyet Savcısının değerlendirmesine tabi hususların iade gerekçesi olamayacağı** ortaya konmuştur³³.

³² **Yenidünya** (2007) a.g.e., s. 20.

³³ Değişiklik gerekçesi: “... Cumhuriyet savcısının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olamaz. Bu nedenle mahkeme, Cumhuriyet savcısının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir hususu iade konusu yapamaz. Ancak iddianamede bulunması gereken hususlarda bir eksiklik veya yanlışlığa dayanarak iade yoluna gidilebilir. Örneğin, soruşturulan fiilin ön ödemelik olup olmadığının taktiri Cumhuriyet savcısına aittir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı, fiilin ön ödeme kapsamında olmadığı görüşünde

Nitekim, Yargıtay'da verdiği bir kararda³⁴; "...yerel Cumhuriyet Başsavcılığınca "Dolandırıcılık" suçundan açılan iddianameyi, davaya konu eylemin dolandırıcılık olmayıp, "güveni kötüye kullanma" suçunu oluşturduğu ve şikayete tabi bu suç için uzlaşma hükümleri uygulanmadan açılan iddianamenin iade edilmesi üzerine, **yargılama yapılmadan iddianamede belirtilen dolandırıcılık suçunun hile ve desise unsuru gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılmadan**, açıkça belli olmayan şikayete tabi bir başka suç oluşturduğu ve uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiğinden bahisle, iddianamenin iadesine karar verilemeyeceğini" vurgulamıştır.

Gerçekten ön ödeme veya uzlaşma usulü sayesinde yargılama yapılmaksızın uyuşmazlıkların çözümlenebilme imkanı bulunduğundan, 5353 Sayılı Kanunla getirilen bu düzenleme usul ekonomisi açısından da faydalı olmuştur.

II. İDDİANAMENİN YETERLİ ŞÜPHENİN VARLIĞI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüphenin Önemi ve Derecelendirilmesi

5271 Sayılı CMK'nın 170/2. maddesinde kaleme alınan "soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda **yeterli şüphe** oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler" şeklindeki düzenleme "yeterli suç şüphesi" ile "mevcut olan ve toplanan deliller" arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır.

Ceza Muhakemesinde soruşturmanın, failin suç teşkil eden bir eylemi gerçekleştirip gerçekleştirmediği konusundaki "şüphe" ile başladığı ve bu şüphe belirli bir yoğunluğa ulaştığında kovuşturma safhasına geçildiğinden, şüphenin varlığı ve derecesi büyük önem taşımaktadır³⁵.

Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame ile bir kişinin "şüpheli" sıfatını alması ve iddianamenin kabulü ile birlikte "sanık" olarak yargıla-

ise, mahkeme bu durumda iddianameyi iade edemez..." (<http://www.tbmm.gov.tr> adresinden alınmıştır.)

³⁴ Yargıtay 11. CD. 26/12/2005 Tarih, 2005/9494 Esas ve 2005/14352 Karar Sayılı İlamı (<http://www.adalet.org> sitesinden alınmıştır.)

³⁵ **Centel/Zafer** (2010), a.g.e., s. 446.

nacak olmasının kişilik hakları bakımından telafisi güç sonuçlar doğurabileceği gerçeği karşısında, soruşturma safhasında şüphenin kuvvet derecesi ve hukuki açıdan kabul edilebilirliği hususundaki iddia makamı tarafından özenli bir şekilde araştırılması gerekmektedir³⁶.

CMK'nın 160/1. maddesinde "... bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez..." şeklindeki ifade de ceza muhakemesinin varlık sebebinin suç şüphesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu düzenleme ile şüphenin en hafif derecesi olarak kabul edilen **basit şüphe** (başlangıç şüphesi) kriminalistik biliminin verilerine göre, fiilin soruşturulabilir bir nitelik taşımasını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, Cumhuriyet savcısının başlattığı soruşturma failin suç teşkil eden bir hareketi yapıp yapmadığı konusunda delillerden yola çıkan bir tahmine dayanmaktadır. Ancak burada önemle üzerinde durmak istediğimiz husus, basit şüphenin varlığı için delillerin en azından belirti (emare) niteliğinde olması ve soruşturma makamının asılsız ve mesnetsiz iddialarla suçsuz kimselerin lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesine özen göstermesidir. Olaylara dayanmayan ve sadece basit bir tahminden ibaret bulunan şüphe soruşturmayı başlatan suç şüphesi olarak değerlendirilemeyecektir³⁷.

Şüpheli veya sanıkla ilgili aramayı düzenleyen CMK 116. maddesinde yer alan **makul şüphe** kavramı Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 6. maddesinde; "hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphe" olarak tarif edilmiştir³⁸.

Genellikle arama tedbiri ile gündeme gelen makul şüphede ihbar veya şikayeti destekleyen emarelerin var olması ve şüphenin somut olgulara dayanması gerekmektedir. Bu bağlamda soruşturma makamlarının "makul şüphe" nin taktirinde yapacakları hata, arama sonucunda elde edilen delili "hukuka aykırı delil" statüsüne düşürebilecektir³⁹.

³⁶ Öztürk/Tezcan/Erdem (2013), a.g.e., s. 602.

³⁷ Yenedünya (2007) a.g.e., s. 13.

³⁸ 21/02/2014 tarih ve 6526 Sayılı Kanunda yapılan değişiklikle CMK'nın 116. maddesindeki "makul şüphe" kavramı yerine "somut delillere dayalı kuvvetli şüphe" kavramı getirilmiştir.

³⁹ Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe (2010), Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım, İstanbul, s. 1063.

Çalışmamız açısından önem taşıyan ve CMK'nın 170/2. maddesindeki düzenleme karşısında iddianamenin unsuru olarak kabul edilen şüpheli çeşidi ise **yeterli şüpheli**. "Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheli oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler." hükmüyle suç şüpheli ile delil kavramı arasındaki ilişki vurgulanmış, bir suçun işlendiği hususundaki şüphelinin delillere dayanması gerektiği ortaya konulmuştur.⁴⁰ Bu noktada Cumhuriyet savcısının soruşturmaya başlayabilmesi için yeterli olan, yasanın bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hal olarak ifade ettiği basit şüphelinin kuvvetlenerek yeterli suç şüpheliğine dönüşmüş olduğu kabul edilmelidir.

Kamu davasının açılmasının insan hakları açısından ortaya koyduğu sonuçlar dikkate alındığında; elde edilen delillere göre, yapılacak yargılamada sanığın mahkum olma ihtimali beraat etmesi ihtimalinden daha fazla olduğu kanısına varıldığı takdirde yeterli şüphelinin varlığından söz edilebilecektir. Bir başka deyişle, yeterli şüpheli kavramını mevcut delillerle bir mahkumiyet kararının çıkmasının muhtemel olması şeklinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.⁴¹

Şüpheli üzerine yaptığımız bu derecelendirme de en üst noktayı **kuvvetli şüpheli** oluşturmaktadır. Toplanan delillere göre yapılacak yargılama sonunda sanığın mahkum olma ihtimali kuvvetle muhtemel ise kuvvetli şüphelinin varlığından söz edilebilecektir.

Ceza muhakemesi hukukunda tutuklama, el koyma gibi koruma tedbirleri ile henüz hakkında kesin bir yargı kararı olmadan kişi dokunulmazlığı, özel hayatı gibi temel özgürlükleri sınırlanan şüpheli veya sanık açısından "suçu işlediği hususunda kuvvetli şüphelinin" aranması önemli bir güvence olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴²

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, kuvvetli şüpheli iddianame düzenlenebilmesi için aranan yeterli şüpheliye nazaran, suçun işlendiği hususunda daha yoğun bir şüpheli derecesini ifade etmektedir.

⁴⁰ **Gökcan**, H. Tahsin (2012), Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme yetkisi ve Yargıtay Uygulaması, Ankara Barosu Dergisi, s. 196.

⁴¹ **Ünver**, Yener/**Hakeri**, Hakan (2013), Ceza Muhakemesi Hukuku-C.2, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 13.

⁴² **Centel/Zafer** (2010) a.g.e., s. 338.

B. Soruşturma Safhası Sonunda Yeterli Şüphenin Ortaya Konulması

Ceza Muhakemesi hukukunda bir suçun işlendiğini öğrenmesi üzerine soruşturma başlatan Cumhuriyet savcısının, soruşturma sonunda şüphelinin lehinde ve aleyhinde topladığı delilleri değerlendirerek, kamu davasının açılabilmesi için yeterli şüphenin oluşup oluşmadığına karar vermesi gerekmektedir. Yeterli şüphenin oluşabilmesi için ortada şüphe duyulmasını haklı gösterecek delil, emare veya olguların bulunması, bir başka anlatımla; elde edilen delillerin soruşturulan kişinin suçun faili olduğu konusunda akla ve mantığa uygun objektif olarak şüphe doğurması aranacaktır⁴³.

Bu açıklamalar ışığında soruşturma aşamasında maddi gerçeği tespit etmek gibi bir gayesi olmayan Cumhuriyet savcısı sadece, elde edilen delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe uyandıracak bir yoğunluğa ulaşıp ulaşmadığını değerlendirmek ve şüphenin olduğu durumlarda kamu davası açmak mecburiyetindedir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken, şüphelinin fail olması ihtimalinin yüksekliğini ortaya koymaktan ziyade, dava açıldığı taktirde mahkeme önünde deliller aracılığıyla şüphelinin o suçu işlediğinin ne ölçüde tartışılabileceği ve şüpheli hakkında mahkumiyetin ne derece mümkün olacağı noktasıdır.

Soruşturma safhası sonunda yeterli şüphenin varlığı ya da yokluğuna karar verilebilmesi, toplanan delillerin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Toplanan delil, iz, eser ve emareler Cumhuriyet savcısının değerlendirmesine göre, kamu davasının açılmasını gerektirecek nitelikte ve yeterlilikte ise yani söz konusu hususlar, şüpheyi “**yeterli güçte şüphe**” saydıracak düzeyde ise, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyecektir⁴⁴. Bu bağlamda, iddianamenin iadesi bakımından da önem taşıdığını düşündüğümüz tespit, toplanan delillerin kamu davası açmak üzere iddianame düzenlemek için yeterli olup olmadığının takdirinin, yani delilleri değerlendirme yetkisinin Cumhuriyet Savcısına ait olduğu çıkarımıdır. Nitekim Yargıtay 4. CD. 11.10.2009 tarih, 2009/22283 Esas ve 2009/16336 Karar sayılı ilamında;

⁴³ **Gökcan** (2012), a.g.m., s. 197.

⁴⁴ **Malkoç**, İsmail/**Yüksektepe**, Mert (2008), Ceza Muhakemesi Kanunu-C.1, Malkoç Kitapevi, Ankara, s. 933.

“5271 Sayılı CMK’nın 170/2. maddesindeki hüküm dolayısıyla yasa tarafından Cumhuriyet savcısına toplanan delilleri değerlendirme yetkisi verildiği ve yapılacak değerlendirme sonucunda yeterli şüphe olduğu kanısına ulaşılması durumunda kamu davasının açılmasının zorunlu olduğu ancak ceza yargılama yasası her ne kadar kovuşturma mecburiyeti ilkesini benimsemiş ise de; bu ilkenin Cumhuriyet savcısının delilleri değerlendirme yetkisini ortadan kaldırmadığı” vurgusunu yapmıştır⁴⁵.

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma evresi sonunda ortaya konan **yeterli şüphe**, kamu davasının alt yapısını oluşturmakta olup, bu aşamada yapılacak olan değerlendirme, mevcut delil durumuna göre kamu davasının açılmasının gerekip gerekmediğinin tespitine ilişkin olacaktır. CMK’nın 170/4. maddesinde, iddianamede suçla ilgili olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerektiğinin belirtilmesi de yeterli şüphenin iddianamenin temelini oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasına gerek bulunup bulunmadığını değerlendirirken, kovuşturma makamı olan hakim gibi bir bulgunun akla, mantığa ve hukuka uygun olup olmadığını, yani delil niteliğinde bulunup bulunmadığını değerlendirecek ve CMK’nın 170/2. maddesi uyarınca hukuka uygun bulunan delillerin, kamu davasının açılması bakımından yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını takdir edecektir. Ancak beraatle sonuçlanma olasılığının yüksek olduğu bazı önemli olayların toplumsal etkileri gözetildiğinde, sonucun mahkeme tarafından değerlendirilmesinde kamu düzeni, güvenliği ve toplumun adalete bakış açısı bakımından yarar görülen hallerde Cumhuriyet savcısının yetkisini dava açmak yönünde kullanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır⁴⁶.

C. İddianamenin Değerlendirilmesi Safhasında Yeterli Şüphenin Varlığının İncelenebilmesi

Ara muhakeme olarak da nitelendirebildiğimiz iddianamenin değerlendirilmesi safhasında mahkemenin iddianamenin CMK’nın 170. maddesinde belirtilen unsurları taşıyıp taşımadığını, bir başka deyişle soruştur-

⁴⁵ Gültekin (2011), a.g.e., s. 124.

⁴⁶ Centel/Zafer (2010), a.g.e., s. 447; Gökcan (2012), a.g.m., s. 198.

manın eksik yapıp yapılmadığını araştırırken yeterli şüphenin varlığının incelenip incelenemeyeceği hususu önem kazanmaktadır.

Yukarıdaki başlık altında yapmış olduğumuz açıklamalar doğrultusunda, iddianamenin düzenlenmesi için yeterli şüphenin arandığı soruşturma aşamasında uygulama yeri olmayan **şüpheden sanık yararlanır** ilkesinin mahkemenin maddi gerçeği aradığı kovuşturma aşamasında delillerin takdiri ve değerlendirilmesi sırasında anlam kazanacağı gerçeğinden hareketle; henüz yargılamanın başlamadığı bir safhada hakim için esasına yönelik olarak ayrıntılı bir şekilde delil tartışmasına girmesi ve bu tartışmayı gerekçeleri ile birlikte vereceği iade kararında ortaya koyması, iddia makamının daha sanık sıfatını almamış şüpheliye ilişkin delilleri değerlendirme yetkisinin sınırlandırılması anlamını taşımaktadır⁴⁷.

Bu bağlamda, ceza yargılamasında sanık hakkında mahkumiyete yeterli delil bulunup bulunmadığının takdirinin mahkemeye ait olduğu dikkate alındığında, delillerin bir kısmının lehte bir kısmının aleyhte olduğu durumda bir şüphe doğsa bile bu şüpheyi değerlendirmek veya delillerin bir kısmını diğerine tercih etmek, CMK'nın 170. maddesi gereğince kamu davası açmak mecburiyetinde olan Cumhuriyet savcısının iddia görevi dışında kalmaktadır. Ceza yargılaması sonunda fiilin sanık tarafından işlendiği hususunda tam kanaate ulaşılamadığı takdirde mahkemenin sanığın beraatine karar vermesi de, evrensel hukuk tarafından kabul edilen ve aynı zamanda masumiyet karinesi ile sıkı ilişkisi bulunan şüpheden sanık yararlanır ilkesinin doğal bir sonucudur.

Yapılan bu tespitler karşısında mahkemenin kovuşturma aşamasına geçmeden önce kendisine gönderilen iddianameyi CMK'nın 170. maddesinde belirtilen unsurların varlığı açısından incelerken şüpheden sanık yararlanır ilkesini gözeterek yeterli şüphenin oluşmadığı gerekçesiyle iade kararı verip veremeyeceği hususu önem kazanmaktadır.

Bu konuda öğretide çeşitli görüşler ortaya konulmuş olup, **Feyzioğlu**; mahkemenin iddianamenin iadesi muhakemesinde suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe ölçütünün oluşup oluşmadığını değerlendirme yetkisi olmadığını, işin esasına ilişkin bu değerlendirmenin yalnız kovuşturma

⁴⁷ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu (2010), a.g.e., s. 1259.

evresinde ve çelişme yöntemi uygulanarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır⁴⁸.

Yurtcan ise; mahkemelerin iddianameleri iade ederlerken, kullanacakları formatlara dikkat etmesi gerektiğini, yargılama konusu olayla ilgili düşünce açıklamanın İhsas-ı rey olarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir⁴⁹.

Özar'da; mahkemenin iddianameyi yeterli şüphe açısından değerlendirmesi, yani delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını incelemesinin maddi meseleyle temasa geçme anlamına geleceği gibi, sanık hakkında duruşmadan edinilmemiş bir şüphenin doğmasına da yol açacağını, ortada bir duruşma olmaksızın edinilmiş bu kanaat nedeniyle de, sanık hakkında davasız bir ön yargılama yapılmış olacağını ve bu durumun adil yargılanma hakkını zedeleyeceğini ifade etmektedir⁵⁰.

Nitekim Yargıtay'da kanun yararına bozma yoluyla önüne gelen olaylarda **“suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluşup oluşmadığının takdirinin Cumhuriyet savcısına ait olduğu”** görüşünü net bir şekilde ortaya koymuştur.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 2010 yılında verdiği bir kararda; Cumhuriyet savcısından yeni delil yaratması beklenemeyeceğinden iddianamede gösterilen kanıtların hükümlülüğe yeter nitelikte olmadığı gerekçesiyle iddianamenin iade edilemeyeceğine, CMK'nın 170/2 maddesi uyarınca soruşturma evresi sonunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyeceği ve suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluşup oluşmadığının takdirinin Cumhuriyet savcısına ait olduğuna, elde edilen kanıtları yorumlayarak faili ve suç niteliğini takdir ve belirlemenin mahkemenin görevine gireceğine, ayrıca Cumhuriyet savcısının kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar vermeye zorlanamayacağından, suçun işlendiğine dair somut ve yeterli delil

⁴⁸ **Feyzioğlu,** Metin (2011), 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, s. 5 (<http://www.law.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=1340> internet adresinden alınmıştır.).

⁴⁹ **Yurtcan,** Erdener (2007), Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Basım, s. 405.

⁵⁰ **Özar,** Süleyman (2007), İddianamenin İadesi, Tespitler, Sorunlar ve Öneriler, Adalet Dergisi, S. 28, s. 333-334.

bulunmadığı takdirde mahkemesince yargılama aşamasında beraat kararı verilebileceğine vurgu yapmıştır⁵¹.

4. Ceza Dairesi ise 19/03/2008 tarihli kararında; CMK'nın 174. maddesinde düzenlenen iddianamenin iadesi kurumunun mahkemeye, hakkında dava açılan şüphelinin suçun faili olup olmadığına ilişkin olarak kanıt değerlendirilmesinde bulunma yetkisi tanımadığı hususuna parmak basmıştır⁵².

Son olarak Yargıtay 2. Ceza Dairesi aynı doğrultuda vermiş olduğu kararda; CMK'nın 170. maddesinde, iddianamede bulunması gereken hususların neler olacağına gösterildiğini, aynı kanunun 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiğini, anılan kanunun 170/1. maddesi gereğince kamu davası açma görevinin Cumhuriyet savcısına ait olduğunu, anılan maddenin 2. fıkrasında ise soruşturma evresi sonucunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyeceğini ve suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluşup oluşmadığının takdirinin Cumhuriyet savcısında olduğu gibi, Cumhuriyet savcısının kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar vermeye de zorlanamayacağını, dosya kapsamına göre iddianamede belirtilen eylemin suç oluşturup oluşturmadığı ve eylemin vasıflandırılmasının mevcut delillerin takdir ve değerlendirilmesi suretiyle mahkemesine ait olacağını ifade etmiştir⁵³.

Her ne kadar öğretilerde, mahkemenin Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheye ulaşmadan düzenlemiş olduğu iddianameyi iade edebileceği ve bu durumun ihsas-ı rey niteliği taşımayacağı, aksi yorumun mahkemenin hükümden önce sanık hakkında şüphenin yoğunluğunu takdir ettiği diğer tüm durumlarda da ihsas-ı reyde bulunduğu kabulünü gerekli kılacağı, bu aşamada mahkeme tarafından yapılan işin, iddianamede delillerin tartışmasının yapıldığı bir bölümün gerçekten bulunup bulunmadığını belirlemekten ve bulunmaması halinde iddianamenin geri çevrilmesinden ibaret olduğu, iddianamenin deliller toplanmadığından veya suçun unsurları tartışılma-

⁵¹ Yargıtay 6. CD. 08/06/2010 Tarih, 28378/8800 Sayılı İlamı. Bkz. **Ünver/Hakeri**, a.g.e., s. 47.

⁵² Yargıtay 4. CD. 19/03/2008 Tarih, 11638/3882 Sayılı İlamı. Bkz. **Ünver/Hakeri**, a.g.e., s. 48.

⁵³ Yargıtay 2. CD. 29/04/2008 tarih, 10372/7629 Sayılı İlamı. Bkz. **Ünver/Hakeri**, a.g.e., s. 53.

dığından bahisle iade edilmesinin mahkemenin tarafsızlığını zedelemeyeceği ileri sürülmüş ise de⁵⁴, **kanaatimize** Cumhuriyet savcısının kamu davası açma görevini düzenleyen CMK'nın 170. maddesinde suçun işlendiği hususunda “**yeterli delil**” yerine daha geniş anlamlı bir kavram olan “**yeterli şüphe**”nin varlığının aranmış olması ve bu doğrultuda soruşturma evresi sonunda toplanan deliller suçun işlendiğine yönelik yeterli şüpheyi oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılması zorunluluğu karşısında mahkemenin iddia makamının delil değerlendirmesine tabi hususları iade gerekçesi yapması mümkün olmamalıdır.

Sonuç olarak, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca iddianamenin düzenlenmesi açısından belirgin ve yeterli bir kıstas olarak kabul edilen yeterli şüphenin soruşturma sonucunda oluştuğunu düşünen ve bu kanaatle kamu davasını açan Cumhuriyet savcısının CMK'nın 170. maddesinde belirtilen unsurlara da dikkat etmek suretiyle düzenlediği iddianamenin mahkeme tarafından delil tartışmasına girilerek yeterli şüphenin oluşmadığı gerekçesiyle iade edilmesi, ihsas-ı rey olarak değerlendirilebilecektir.

SONUÇ

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukukumuzda giren iddianamenin iadesi müessesesi yargılamanın en kısa sürede sonuçlandırılması hedefine yönelik olarak yapılacak etkin bir soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenecek eksiksiz bir iddianamenin mahkemeye sunulması amacını taşımaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanununun 170. maddesinde, iddianamede bulunması gereken hususların neler olacağının gösterildiği, aynı kanunun 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği gibi, Cumhuriyet savcısının kamu davası açma görevini düzenleyen 170.maddenin 2.fikrasındaki “soruşturma evresi sonucunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenler” hükmü Cumhuriyet savcısının suç şüphesiyle başlattığı soruşturma sonucunda elde ettiği delilleri bir değerlendirmeye tabi tutması ve toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluş-

⁵⁴ **Karakurt** (2009), a.g.m., s. 11.

turması durumunda kamu davasını açması zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianame ile bir kişinin “şüpheli” sıfatını alması ve iddianamenin kabulü ile birlikte “sanık” olarak yargılanacak olmasının kişilik hakları bakımından telafisi güç sonuçlar doğurabileceği gerçeği karşısında, soruşturma safhasında şüphenin kuvvet derecesi ve hukuki açıdan kabul edilebilirliği hususunun iddia makamı tarafından özenli bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Bu bağlamda iddianamenin varlık nedeni olarak karşımıza çıkan yeterli şüphe kavramı, elde edilen delillere göre yapılacak yargılamada sanığın mahkum olma ihtimali beraat etmesi ihtimalinden daha fazla olduğu kanısına varıldığı takdirde oluşmuş sayılacaktır.

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma evresi sonunda ortaya konan yeterli şüphe, kamu davasının alt yapısını oluşturmakta olup, bu aşamada yapılacak olan değerlendirme; mevcut delil durumuna göre kamu davasının açılmasının gerekip gerekmediğinin tespitine ilişkin olacaktır. CMK'nın 170/4 maddesinde, iddianamede suçla ilgili olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerektiğinin belirtilmesi de yeterli şüphenin iddianamenin temelini oluşturduğuna işaret etmektedir.

İddianamenin düzenlenmesi için yeterli şüphenin arandığı soruşturma aşamasında uygulama yeri olmayan “şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin mahkemenin maddi gerçeği aradığı kovuşturma aşamasında delillerin takdiri ve değerlendirilmesi sırasında anlam kazanacağı gerçeğinden hareketle; henüz yargılamanın başlamadığı iddianamenin değerlendirilmesi safhasında hakim için esasına yönelik olarak ayrıntılı bir şekilde delil tartışmasına girmesi ve bu tartışmayı gerekçeleri ile birlikte vereceği iade kararında ortaya koyması, iddia makamının daha sanık sıfatını almamış şüpheliye ilişkin delilleri değerlendirme yetkisinin sınırlandırılmasına yol açacaktır.

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda ve Yargıtay'ın bu konuda vermiş olduğu kararlar ışığında, soruşturma sonucunda yeterli şüphenin oluştuğunu değerlendiren ve bu kanaatle kamu davasını açan Cumhuriyet savcısının CMK'nın 170. maddesinde belirtilen unsurlara da dikkat etmek suretiyle düzenlediği iddianamenin mahkeme tarafından delil tartışmasına girilerek yeterli şüphenin oluşmadığı gerekçesiyle iade edilmesi ihsas-ı rey olarak değerlendirilebilecektir.

Kaynaklar

- Centel**, Nur/**Zafer**, Hamide (2010), Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım, İstanbul.
- Ertem**, Burcu (2007), Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Feyzioğlu**, Metin (2011), 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, <http://www.law.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=1340>
- Gökcan**, H. Tahsin (2012), Cumhuriyet savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması, Ankara Barosu Dergisi.
- Gültekin**, Özkan (2011), Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Karakurt**, Ahu (2009), Türk Ceza Muhakemesinde İddianamenin İadesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi.
- Kunter**, Nurullah/**Yenisey**, Feridun/**Nuhoğlu**, Ayşe (2010), Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku Beta Basım, İstanbul.
- Malkoç**, İsmail/**Yüksektepe**, Mert (2008), Ceza Muhakemesi Kanunu-Cilt I, Malkoç Kitapevi, Ankara.
- Özbek**, Veli Özer/**Kanbur**, Mehmet Nihat/**Bacaksız**, Pınar/**Doğan**, Koray (2013), Ceza Muhakemesi Hukuku Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk**, Bahri/**Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan (2013), Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin yayıncılık Ankara.
- Özar**, Süleyman (2007), İddianamenin İadesi, Tespitler, Sorunlar ve Öneriler, Adalet Dergisi.
- Şahin**, Cumhur (2007), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Toroslu, Nevzat/**Feyzioğlu**, Metin (2009), Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş yayınları, Ankara.

Ünver, Yener/**HAKERİ**, Hakan (2013), Ceza Muhakemesi Hukuku-C.II, Adalet Yayınevi, Ankara.

Yenidünya, A. Caner (2007), 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi, e-akademi, Dergisi.

Yurtcan, Erdener (2007), Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Basım, İstanbul.